

УДК 658.6:65.011.47

В.В. БЛАГОЙ, канд.екон.наук, асистент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Харків

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ БЕЗЗБИТКОВОГО ОБСЯГУ ПРОДАЖІВ

В статті досліджено питання використання аналізу практики управління витратами на виробництво і реалізацію продукції. Розглянута методика управління витратами підприємства на основі маржинального аналізу, який доповнено факторним аналізом беззбиткового обсягу продажів.

Ключові слова: собівартість, управління витратами, маржинальний аналіз, факторний аналіз.

Вступ. В Україні відбуваються глибокі економічні перетворення, що не може не позначитися на роботі основного суб'єкта ринкової економіки - підприємства. З переходом на ринкові відносини підвищується самостійність підприємства, а також їх економічна і юридична відповідальність. Різко зростають значення фінансової стійкості суб'єктів господарювання, а також підвищення їх конкурентоспроможності. Уміння ефективно господарювати стає умовою виживання підприємства в конкурентній боротьбі. Максимізація прибутку та підвищення ефективності виробництва є головною метою підприємства в ринкових умовах. Досягнення високих результатів діяльності підприємства неможливо без ефективного управління витратами на виробництво і реалізацію продукції.

Актуальність даного дослідження посилюється також існуванням тенденції до зростання витрат виробництва у зв'язку з подорожчанням вартості сировини, матеріалів, палива, енергії, а також зростання процентних ставок за користування кредитом, росту витрат на рекламу, представницьких витрат і т.д.

Окремим аспектом проблеми вивчення практики управління витратами підприємства є становлення ринкових відносин, яке вимагає вдосконалення практики управління витратами виробництва з урахуванням особливостей перехідного до ринкової економіки періоду й міжнародного досвіду. Це дозволить фірмі вижити в конкурентній боротьбі, максимізувати прибуток і мінімізувати витрати, забезпечити рентабельну діяльність підприємства.

Аналіз основних досягнень і літератури. Досягнення високих результатів діяльності підприємства неможливо без ефективного управління витратами на виробництво і реалізацію продукції. Одні автори трактують

собівартість як сукупність, що включає вартість спожитих засобів виробництва і велику частку вартості необхідного продукту, рівну витратам на оплату праці. Інші автори під собівартістю розуміють таку частку сукупної вартості, яка є витратами організації на виробництво і реалізацію продукту, виражена в грошовій формі і втілює в собі витрати минулої і живої (необхідної) праці на його виробництво і реалізацію [1]. Деякі автори розглядають собівартість як частку вартості, яка в процесі обігу повинна повертатися підприємству для відшкодування його витрат [2].

Дослідженню цих питань присвячені праці багатьох авторів, таких, як: Аткинсон Ентони А., Банкер Раджив Д., Вахрушина М.А., Каменицер С.Е., Карпова Т.П., Скригун Н.П., Комісарова І.П., Кондраков Н.П., Лозовский Л.Ш., Райзберг Б.А., Стародубцева Е.Б., Янг Марк С., які під поняттям «собівартість» розуміють використання ресурсів на виробництво і реалізацію продукції, які виражені в грошовій формі.

Мета дослідження, постановка задачі. Мета дослідження: визначити методичні підходи використання аналізу практики управління витратами на виробництво і реалізацію продукції та розробити пропозиції щодо їх вдосконалення.

Завдання дослідження: визначити зміст методики управління витратами на підприємстві на основі маржинального аналізу, провести групування витрат в системі маржинального аналізу, провести факторний аналіз безбиткового обсягу продажів продукції.

Матеріали досліджень. Важко переоцінити значення обліку виробничих витрат в економічній діяльності підприємства. Ефективність залежить значною мірою від зниження витрат на одиницю продукції за умови збереження та підвищення її якості. Для того, щоб знизити витрати, потрібно спочатку їх правильно визначити. Це завдання вирішується за допомогою методів калькулювання, кількість яких на сучасному етапі за рахунок пропозицій зарубіжних фахівців наблизилась до десяти. Хоча аналіз зарубіжної літератури свідчить, що саме особливості технології галузей промисловості є основою вибору конкретного методу окремим підприємством, але все ж більшість з нових прогресивних методів з повним розподілом витрат є універсальними. Отже є необхідність у спробі порівняння усієї сукупності методів за деякими критеріями з метою визначення найбільш привабливого для застосування. Це завдання зручно розв'язувати, використовуючи методичний апарат теорії прийняття рішень [3].

Найбільш приваблива система калькулювання визначається за допомогою методу порівняння варіантів, виходячи з 10-бальної шкали з

адитивною оцінною функцією ($F_i = \sum f_{ij} \times K_j$, де f_{ij} - оцінка і-го варіанта за j-тим критерієм за 10-бальною шкалою; K_j - середня значимість j-го критерію; $i=1,n$; $j=1,n$) [4].

Порівняємо такі методи калькулювання як директ-костинг, традиційні методи з повним розподілом витрат (позамовний, передільний, нормативний).

Оцінка буде здійснюватися за критеріями:

а) трудомісткість (складність) методу. Визначимо пропорційно кількості етапів калькулювання (враховуючи такі ускладнення методу як необхідність спеціальної підготовки персоналу для його впровадження, складність розрахунків тощо);

б) рекомендації щодо використання методу з боку провідних фахівців. Визначимо, проаналізувавши вітчизняні та зарубіжні публікації з управління витратами;

в) надійність методу. Вірогідність запобігання безсумнівних помилок при підрахунку собівартості. Визначимо, використавши дані досліджень у цій галузі [5].

Встановимо вагомість кожного критерію, порівнюючи їх за 10-бальною шкалою за принципом «критерій рядка до критерію стовпця»; сформуємо матрицю (табл.1).

Таблиця 1 - Вагомість критеріїв оцінки системи обліку витрат

	Трудомісткість	Надійність	Рекомендації
Трудомісткість	-	3	6
Надійність	7	-	8
Рекомендації	4	2	-

Трудомісткість стосовно надійності оцінена у 3 бали, тобто припускається, що складність впровадження та використання методу на підприємстві є менш значимим фактором при його виборі, ніж точність методу, на 2 пункти ($5-2=3$, оцінка «5» - критерії рівнозначні). Надійність щодо трудомісткості оцінена у 7 балів. Надійність стосовно рекомендацій оцінена у 8 балів. Середня вагомість першого критерію «трудомісткість» стосовно «надійності» та «рекомендацій»: $K_t = (3+6)/2=4,5$. Аналогічно знаходяться середні для надійності і для рекомендацій: $K_n = (7+8)/2=7,5$; $K_r = (4+2)/2=3$.

Таким чином, найважливішим є надійність методу, далі з невеликим

відривом йдуть трудомісткість та рекомендації фахівців. Оцінимо за 10-бальною шкалою кожний метод стосовно кожного з визначених критеріїв. Як зазначалося вище, визначимо ступінь трудомісткості окремого методу пропорційно кількості етапів його виконання (табл. 2).

Таблиця 2 - Визначення ступеня трудомісткості окремого методу

Методи калькуляції	Кількість етапів	Бал (чим більша Т, тим нижчий бал)	Примітки
Директ-костинг	5	4	Значних усиль потребує класифікація витрат
З повним розподілом витрат	4	7	Групу ускладнює нормативний метод

Оцінимо перелічені методи за критерієм «надійність». Проведені дослідження на підставі даних аналізуємого підприємства свідчать, що калькулювання неповних витрат призводить до безсумнівних помилок через неможливість розподілу витрат на змінні та постійні при їх обліку. Спираючись на це твердження, ми оцінили надійність усіх методів калькуляції з повним розподілом у 9 балів. Метод директ-костинг з цього приводу отримав оцінку у 4 бали.

Оцінимо методи за критерієм «рекомендації фахівців». Позитивна рекомендація зарубіжних фахівців оцінювалась у 1 бал, рекомендація щодо застосування на вітчизняних підприємствах у 3 бали. Підсумковий розрахунок оцінної функції кожного з методів (середньозваженої суми балів за кожним з критеріїв) представлений у таблиці 3.

Примітка: «х» - рекомендується до застосування, «-» - не рекомендується.

Результати досліджень. В таблиці 4 представлений остаточний аналіз методів обліку витрат. Найнижчий бал отримав метод з неповним розподілом витрат - директ-костинг. Метод має дуже низьку оцінку економічної безпеки через наявність високої імовірності «програмованих помилок». Оптимальним рішенням є використання директ-костингу паралельно з будь-яким традиційним методом.

Таблиця 3 - Оцінка методів за критерієм «рекомендації фахівців»

Методи калькуляції	А.Апч ерч		К.Др урі		Е.Аткін сон		Ч.Хорн грен		С.Го лов		Л.Нападо вська		Сума балів
	Оцінка	Бал	Оцінка	Бал	Оцінка	Бал	Оцінка	Бал	Оцінка	Бал	Оцінка	Бал	
Директ- костиг	х	1	х	1	х	1	х	1	х	3	х	3	10
З повним розподілом витрат	х	1	х	1	х	1	х	1	х	3	х	3	10

Таблиця 4 - Вибір методів за допомогою оцінних функцій

Методи калькуляції	Трудомісткість, бал	Кт	Надійність, бал	Кн	Рекомендації, бал	Кр	Сума балів
Директ- костинг	4	4,5	4	7,5	10	3	78
З повним розподілом витрат	7	4,5	9	7,5	10	3	129

Таким чином, виходячи з критеріїв трудомісткості, надійності та рекомендацій щодо застосування, найбільш привабливими залишаються традиційні методи калькулювання з повним розподілом витрат. Вони є відносно простими, точними та мають великий досвід використання на вітчизняних підприємствах.

Висновки. Методичний підхід дозволить одержати найбільш розгорнуту картину безбиткового обсягу продажів. Проведені дослідження дозволили удосконалити методику управління витратами підприємства на основі маржинального аналізу, який на відміну від існуючого, включає факторний аналіз безбиткового обсягу продажів.

Список літератури. 1. Белоботецкий И.А. Прибуток підприємства/ И.А.Белоботецкий // Фінанси України. – 2009. – №3 – С. 40 - 47. 2. Бариленко В.И. Методы экономического анализа / Под ред. В.И. Бариленко и др. – Саратов: Изд. Сарат. универ., 2005. – 200 с. 3. Пошуків В. Фінансові проблеми стабілізації української економіки / В. Пошуків // Економіка України. – 2007. – №1. –

С. 7-10. **4. Рєзников Л.** Фінансовий стан і фінансова політика виробничих підприємств / Л. Рєзников // Економіка України. – 2007. – №7. – С. 11-14. **5. Сотникова Л.В.** О формировании финансовых результатов / Л.В. Сотникова // Бух. учет в Украине. – 2007. – №1. – С. 15-17.

Надійшла до редколегії 21.03.2013

УДК 658.6:65.011.47

Факторний аналіз беззбиткового обсягу продажів / АААААААА // Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2013. - № 22 (995) - С. 146-151. Бібліогр.: 5 назв.

В статье исследован вопрос использования анализа практики управления расходами на производство и реализацию продукции. Рассмотрена методика управления расходами предприятия на основе маржинального анализа, который дополнен факторным анализом безубыточного объема продаж.

Ключевые слова: себестоимость, управление расходами, маржинальный анализ, факторный анализ.

The paper investigates the use of analysis of management practices cost of production and sales. The method of cost management on the basis of marginal analysis, factor analysis is supplemented break-even sales.

Keywords: cost, management cost, marginal analysis, factor analysis.

УДК 65.011.4

Н. М. ПОБЕРЕЖНА, старший викладач каф. ЕА і О НТУ «ХПІ», Харків
Р.О. ПОБЕРЕЖНИЙ, аспірант кафедри ОВ і УП НТУ «ХПІ», Харків

ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРЮВАННЯ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Пропонується огляд сучасного стану машинобудівних підприємств Харківського регіону. Визначено основні тенденції їх функціонування та стратегічного розвитку.

Ключові слова: потенціал, інновації, інвестиції, трудові кадри, фінансовий стан, стратегічний розвиток, прибутковість.

Вступ. Формування, використання та управління стратегічним розвитком підприємств постійно знаходяться під впливом зовнішнього середовища, проте промислові підприємства також здійснюють вплив на нього. Такий взаємний вплив зумовлює необхідність виявлення основних особливостей, тенденцій господарювання у зовнішньому та внутрішньому середовищі досліджуваних промислових підприємств машинобудівної галузі

© Н. М. Побережна, Р.О. Побережний, 2013